

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 • 50 • 2009

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/sprawiedliwosc [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice]. Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Justice for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/sprawiedliwosc [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości]. Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

CZWARTA SEKCJA

SPRAWA PŁONKA przeciwko POLSCE

(Skarga nr 20310/02)

WYROK

STRASBURG

31 marca 2009 r.

OSTATECZNY

30/06/2009

Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Płonka p. Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja) zasiadając jako Izba w składzie:

Nicolas Bratza, *Przewodniczący*,
Lech Garlicki,
Ljiljana Mijović,
David Thór Björgvonnsson,
Ján Šikuta,
Päivi Hirvelä,
Mihai Poalelungi, *sędziowie*,

i Lawrence Early, *Kanclerz Sekcji*,

Obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 10 marca 2009 r.,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (20310/02) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, wniesionej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w dniu 6 czerwca 2001 r. przez obywatelkę polską Panią Urszulę Płonkę („skarżąca”) na podstawie artykułu 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”).

2. Skarżąca reprezentowana była przez Pana A. Ryszka, prawnika praktykującego w Sosnowcu. Rząd polski („rząd”) był reprezentowany przez swojego pełnomocnika, Pana J. Wołasiewicza z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżąca, na podstawie art. 6 § 1 w zw. z art. 6 § 3 (c) Konwencji, podniosła zarzut naruszenia jej prawa do obrony.

4. W dniu 17 października 2006 r. Przewodniczący Czwartej Sekcji zdecydował o powiadomieniu Rządu o wpłynięciu skargi. Zgodnie z artykułem 29 § 3 Konwencji przyjęto, że skarga zostanie rozpoznana w tym samym czasie co do meritum i dopuszczalności.

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Skarżąca urodziła się w 1949 r. i mieszka w Sosnowcu, w Polsce.

6. W dniu 8 kwietnia 1999 r. skarżąca została zatrzymana pod zarzutem zabójstwa. Została przesłuchana najpierw przez funkcjonariusza Policji. W dniu 9 kwietnia 1999 r. została oskarżona o dokonanie w dniu 8 kwietnia 1999 r. zabójstwa E.L. W dniach 9 i 10 kwietnia 1999 r. została przesłuchana przez prokuratora Prokuratury Rejonowej w Sosnowcu. W trakcie

WYROK W SPRAWIE PŁONKA PRZECIWKO POLSCE

przesłuchania twierdziła, że w ciągu ostatnich 20 lat miała problemy alkoholowe. Ona i E.L., jej wcześniejszy kolega z pracy, regularnie spożywali razem alkohol. W dniu 7 kwietnia 1999 r. wypili więcej niż pół litra wódki i trochę wina. Skarżąca stwierdziła także, że niewiele pamięta z tego, co się wydarzyło. Następnie przyznała się do zabójstwa E.L. Niemniej jednak podkreśliła, że nie miała zamiaru zabić ofiary, ale bardzo ją rozzłościł i dźgnęła go nożyczkami.

7. W trakcie przebywania w areszcie i podczas kolejnych przesłuchań policyjnych i prokuratorskich skarżąca nie miała obrońcy. W dniu 9 kwietnia 1999 r. podpisała odpowiedni formularz potwierdzający, że została poinformowana o przysługujących jej prawach, w tym o prawie do obrońcy i prawie odmowy składania wyjaśnień.

8. W dniu 19 kwietnia 1999 r. prokurator dopuścił dowód z opinii biegłych na okoliczność stanu zdrowia psychicznego skarżącej w czasie popełnienia zarzucanego jej czynu. Opinia została przedłożona w dniu 26 kwietnia 1999 r. Skarżąca została uznana za zdolną do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

9. W dniu 21 kwietnia 1999 r. skarżąca wystąpiła z wnioskiem o zwolnienie z aresztu. Prokurator rejonowy oddalił wniosek w dniu 11 maja 1999 r. Postanowienie zostało utrzymane w mocy przez prokuratora okręgowego w dniu 7 czerwca 1999 r.

10. W dniu 23 kwietnia 1999 r. sąd okręgowy przyznał skarżącej obrońcę. W dniu 5 maja 1999 r. skarżąca ustanowiła obrońcę z wyboru.

11. W dniu 28 czerwca 1999 r. Prokuratura Rejonowa w Sosnowcu złożyła w Sądzie Okręgowym w Katowicach akt oskarżenia. Skarżąca została oskarżona o zabójstwo.

12. W trakcie postępowania sądowego skarżąca wskazywała na swoje uzależnienie od alkoholu. Wycofała swoje przyznanie się do winy podczas zatrzymania na Policji twierdząc, że złożyła je pod przymusem i że funkcjonariusze Policji zmusili ją do złożenia obciążających siebie wyjaśnień.

13. W dniu 30 czerwca 1999 r. Sąd Okręgowy w Katowicach biorąc pod uwagę, że skarżąca była reprezentowana przez obrońcę z wyboru, zdecydował o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu.

14. Postępowanie sądowe zostało zakończone w dniu 24 lutego 2000 r. Skarżąca została skazana za zarzucony czyn na karę 11 lat pozbawienia wolności. Sąd uznał, że wyjaśnienia skarżącej złożone przed sądem nie były wiarygodne i stanowiły jej linię obrony. Wyrok skazujący został wydany w oparciu o wyjaśnienia skarżącej złożone w początkowej fazie postępowania przygotowawczego oraz zeznania kilku świadków.

15. W dniu 11 kwietnia 2000 r. obrońca skarżącej złożył apelację od powyższego wyroku. W apelacji podkreślił, że doszło do naruszenia prawa skarżącej do obrony z uwagi na nieprawidłowości w postępowaniu przygotowawczym.

WYROK W SPRAWIE PŁONKA PRZECIWKO POLSCE

16. W dniu 25 maja 2000 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji. Sąd uznał, że prawo skarżącej do obrony nie zostało naruszone. Zaznaczył, że od 23 kwietnia 1999 r. korzystała ona z pomocy obrońcy - najpierw wyznaczonego z urzędu, a następnie z wyboru.

17. W dniu 19 lipca 2000 r. obrońca skarżącej wniosł kasację do Sądu Najwyższego. Wskazywał, że doszło do naruszenia art. 6 § 3 (c) Konwencji ze względu na fakt, że skarżąca w początkowym stadium postępowania przygotowawczego pozbawiona była pomocy obrońcy. Obrońca powołał się na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

18. W dniu 26 stycznia 2001 r. Sąd Najwyższy oddalił kasację. Orzeczenie nie zawiera uzasadnienia.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE

19. Zgodnie z art. 78 § 1 Kodeksu postępowania karnego z 1998 r. oskarżony, który udowodni, że nie może pozwolić sobie na obrońcę (np. że koszty takiej obrony spowodowałyby uszczerbek dla niezbędnego utrzymania jego i jego rodziny), może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu.

20. W art. 80 Kodeksu ustanowiono zasadę znaną jako „przymus adwokacki”. Przepis ten przewiduje, w odpowiedniej części:

„Oskarżony musi mieć obrońcę w postępowaniu przed sądem okręgowym jako sądem pierwszej instancji, jeżeli zarzucono mu zbrodnię lub jest pozbawiony wolności. W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głównej jest obowiązkowy, a w rozprawie apelacyjnej i kasacyjnej, jeżeli prezes sądu lub sąd uzna to za konieczne.”

Przepis ten nie ma zastosowania na etapie postępowania przygotowawczego. Obowiązuje dopiero po przekazaniu sprawy do sądu, co zostało potwierdzone w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2004 r. (III KK 226/03).

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ART. 6 §§ 1 i 3 (c) KONWENCJI

21. Skarżąca podniosła zarzut naruszenia jej prawa do rzetelnego procesu z uwagi na brak pomocy prawnej w początkowej fazie postępowania karnego przeciwko niej. Art. 6, w jego odpowiedniej części, stanowi co następuje:

„1. Przy rozstrzyganiu (...) o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej, każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy...”

3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:

(...)

(c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony – do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości.

(...)”

22. Rząd nie zgodził się z powyższym twierdzeniem.

A. Dopuszczalność skargi

23. Rząd podniósł wstępny zarzut, że skarżąca nie wyczerpała wymaganych środków krajowych. Nie skorzystała z możliwości złożenia wniosku o przyznanie obrońcy w trakcie jej przesłuchania przez policję. Skarżąca została poinformowana o przysługujących jej uprawnieniach, a mimo tego ani nie odmówiła składania wyjaśnień, ani nie poprosiła o wyznaczenie obrońcy z urzędu.

24. Skarżąca nie zgodziła się z argumentacją Rządu. Twierdziła, że nie została odpowiednio poinformowana o możliwości uzyskania pomocy obrońcy podczas przesłuchania.

25. Trybunał uznał, że zarzut rządu dotyczący niewykorzystania środków krajowych nie dotyczy kwestii przebiegu postępowania przygotowawczego i okoliczności, w jakich skarżąca była przesłuchiwana. Jest więc ściśle związany z meritem badanej skargi. Dlatego Trybunał dołącza zastrzeżenie wstępne do meritu skargi.

26. W świetle powyższego Trybunał zauważa, iż przedmiotowa skarga nie jest w sposób oczywisty bezzasadna w rozumieniu art. 35 § 3 Konwencji. W dalszej kolejności zauważa, że nie jest ona niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum sprawy

1. Stanowiska stron

27. Skarżąca potwierdziła, że została poinformowana o przysługującym jej prawie do korzystania z pomocy obrońcy. Jednak nie zaoferowano jej jakiegokolwiek pomocy w sprawie wyznaczenia obrońcy, ani nie zapytano jej, czy stać ją na poniesienie kosztów obrońcy.

28. Rząd twierdził, że skarżąca została poinformowana o przysługujących jej prawach i mogła wystąpić z wnioskiem o wyznaczenie

jej obrońcy. Podkreślił, że zgodnie z prawem polskim, sąd mógł orzekać tylko na podstawie faktów i okoliczności, które zostały ustalone podczas procesu.

29. Rząd utrzymywał, że skarżąca nie była przesłuchiwana przez policję, ale odbyła jedynie „rozmowę” z funkcjonariuszem Policji, a treść tej rozmowy została opisana w notatce z dnia 9 kwietnia 1999 r.

30. Zdaniem rządu, w odróżnieniu od sprawy *Brennan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (nr 39846/98, ETPC 2001-X), w niniejszej sprawie skarżąca nie została pozbawiona dostępu do obrońcy i mogła zażądać jego obecności. Ponadto skarżąca była reprezentowana w trakcie procesu przez obrońcę z wyboru, a jej sprawa została zbadana w trzech instancjach. Sąd był niezależny przy ocenie przeprowadzonych dowodów. Tak się złożyło, że w niniejszej sprawie wyjaśnienia złożone przez oskarżoną na wstępnym etapie postępowania przeważały nad dowodami zebranymi w toku procesu sądowego.

31. Rząd ostatecznie wyraził przekonanie, że nie doszło do naruszenia art. 6 § 1 w zw. z art. 6 § 3 (c) Konwencji.

2. Ocena Trybunału

a) Zasady ogólne

32. Trybunał przypomina, że art. 6 § 3 (c) może odnosić się do etapu postępowania przygotowawczego, jeśli rzetelność procesu mogła zostać poważnie naruszona poprzez nieprzestrzeganie przepisów tego artykułu na etapie początkowym. Sposób, w jaki art. 6 § 3 (c) należy stosować podczas postępowania przygotowawczego, zależy od specyfiki danego postępowania i okoliczności sprawy (zob. *Imbrioscia przeciwko Szwajcarii*, wyrok z dnia 24 listopada 1993 r. i *John Murray przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, wyrok z dnia 8 lutego 1996 r., Zbiór wyroków i decyzji 1996-I, § 62).

33. Ponadto Trybunał przypomina, że chociaż prawo każdego oskarżonego o popełnienie przestępstwa do skutecznej obrony przez obrońcę, wyznaczonego z urzędu, jeśli zachodzi taka potrzeba, nie ma charakteru absolutnego, jest jednym z fundamentów rzetelnego procesu sądowego (*Poitrimol przeciwko Francji*, 23 listopada 1993 r., § 34, seria A, nr 277-A oraz *Dembukov przeciwko Bułgarii*, nr 68020/01, § 50, 28 lutego 2008 r.). Niemniej jednak, art. 6 § 3 (c) nie określa sposobu wykonywania tego prawa i pozostawia Państwom - Stronom wybór środków gwarantujących przestrzeganie tego prawa w ich systemach prawnych. Zadaniem Trybunału jest jedynie ustalenie, czy wybrane metody zgodne są z wymogami rzetelnego procesu sądowego. W tym względzie należy przypomnieć, że celem Konwencji jest „zagwarantowanie praw nie teoretycznych lub iluzorycznych, lecz praw, które są wykonywalne i skuteczne”, a wyznaczenie obrońcy samo w sobie nie zapewnia skuteczności pomocy, jakiej obrońca może udzielić (*Imbrioscia*, cyt. powyżej, § 38).

34. Przepisy prawa krajowego mogą przewidywać konsekwencje wynikające z postawy oskarżonego w początkowej fazie przesłuchania policyjnego, które mają decydujące znaczenie dla powodzenia obrony w kolejnych etapach postępowania karnego. W takich okolicznościach art. 6 Konwencji zwykle wymaga, aby oskarżony mógł korzystać z pomocy obrońcy już na tym początkowym etapie przesłuchania przez policję.

35. Wielka Izba ostatnio podkreśliła, że w celu zapewnienia, by prawo do rzetelnego procesu było wystarczająco „wykonywalne i skuteczne” art. 6 § 1 wymaga, aby podejrzany - co do zasady - mógł korzystać z pomocy obrońcy już od pierwszego przesłuchania przez policję, chyba że w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy wykazano, że istniały ważne powody do ograniczenia tego prawa. Nawet jeśli ważne powody mogą wyjątkowo uzasadniać odmowę dostępu do obrońcy, to takie ograniczenie - bez względu na jego uzasadnienie - nie może w znacznym stopniu naruszać art. 6 Konwencji. Prawo do obrony zostanie co do zasady nieodwracalnie naruszone, gdy obciążające oświadczenie złożone podczas przesłuchania przez policję pod nieobecność obrońcy stanie się podstawą skazania (zob. *Salduz przeciwko Turcji* [WI], nr 36291/02, § 55, 27 listopada 2008 r.).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

36. Trybunał po pierwsze zauważa, że zgodnie z protokołem przesłuchania i odpowiednim formularzem podpisanym przez skarżącą, była ona poinformowana o przysługujących jej prawach, w szczególności prawie do odmowy składania wyjaśnień oraz prawie do pomocy obrońcy w trakcie całego postępowania i w trakcie jej przesłuchania przez policję (zob. § 7 powyżej). Wydaje się ponadto, że skarżąca, będąca podejrzaną w niniejszej sprawie, nie złożyła wniosku o przyznanie jej obrońcy z urzędu. Jednak nic nie wskazuje na to, że skarżąca wyraźnie zrzekła się swojego prawa do reprezentowania przez obrońcę podczas jej przesłuchań w dniach 8, 9 i 10 kwietnia 1999 r. (zob. § 7 powyżej).

37. W tym względzie Trybunał przypomina, że ani literalne brzmienie ani duch art. 6 Konwencji nie uniemożliwiają jednostce zrzeczenia się z własnej woli, w sposób wyraźny lub dorozumiany, prawa do zapewnienia rzetelnego procesu (zob. *Kwiatkowska przeciwko Włochom* (dec.), skarga nr 52868/99, 30 listopada 2000 r.). Jednak jeśli ma to być skuteczne w myśl Konwencji, zrzeczenie się prawa udziału w procesie musi zostać uczynione w sposób jednoznaczny i musi mu towarzyszyć minimum zabezpieczeń, proporcjonalnie do jego znaczenia (zob. *Salduz*, cyt. powyżej, § 59). W okolicznościach niniejszej sprawy samo stwierdzenie w formularzu pouczenia o przysługujących prawach, że skarżąca została pouczona o prawie odmowy składania wyjaśnień oraz prawie do korzystania z pomocy obrońcy (zob. § 7 powyżej), nie może być uznane za wiarygodne. Trybunał nie może

zatem uznać, że miało miejsce jasne i jednoznaczne zrzeczenie się prawa skarżącej do zapewnienia rzetelnego procesu.

38. Trybunał podkreśla w związku z tym, że jedną z okoliczności niniejszej sprawy był alkoholizm skarżącej. Podczas pierwszego przesłuchania przez policję skarżąca przyznała, że od wielu lat cierpi na problem alkoholowy. Ponadto przyznała, że w dniu poprzedzającym zatrzymanie spożyła znaczną ilość alkoholu (zob. §§ 6 i 12 powyżej). Te okoliczności wyraźnie wskazują, że skarżąca znajdowała się w czasie przesłuchania w trudnej sytuacji i że władze powinny były wziąć to pod uwagę podczas przesłuchania, w szczególności przy informowaniu jej o prawie do skorzystania z pomocy obrońcy.

39. Prawdą jest, że skarżąca była reprezentowana przez obrońcę od dnia 23 kwietnia 1999 r. oraz w toku postępowania przed Sądem Okręgowym w Katowicach i Sądem Apelacyjnym w Katowicach (zob. §§ 10 i 16 powyżej). W trakcie postępowania karnego skarżąca miała możliwość powołania świadków i kwestionowania argumentów prokuratury. Skarżąca następnie wycofała się z wyjaśnień złożonych na policji. Jednak jej początkowe przyznanie się do win, złożone pod nieobecność obrońcy, miało wpływ na jej skazanie. Chociaż wyjaśnienia złożone przez skarżącą podczas zatrzymania na policji i jej przyznanie się nie były jedyną podstawą skazania, to jednak Sąd Okręgowy w Katowicach oparł na nich swoje ostateczne orzeczenie zauważając, że wyjaśnienia skarżącej złożone na rozprawie nie były wiarygodne.

40. w świetle okoliczności sprawy zapewnienie rzetelności postępowania, wyrażone w art. 6 Konwencji wymagało, by skarżąca mogła korzystać z pomocy obrońcy już od samego początku przesłuchania przez policję. W związku z powyższym nie jest zadaniem Trybunału spekulować na temat tego, w jaki sposób zachowałaby się skarżąca lub jej obrońca, gdyby skarżąca korzystała z pomocy obrońcy na początkowym etapie postępowania (zob. *Salduz*, cyt. powyżej, § 58).

41. Trybunał uważa, że w niniejszej sprawie brak dostępu skarżącej do obrońcy podczas jej przesłuchania przez policję wpłynął na nią w sposób bezpośredni i niekorzystny. Ani późniejsza pomoc obrońcy ani kontrykatoryjny charakter dalszego postępowania nie były w stanie naprawić uchybień, które miały miejsce podczas zatrzymania na policji.

42. Powyższe rozważania są wystarczające, aby Trybunał mógł stwierdzić, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w zw. z art. 6 § 3 (c). Biorąc pod uwagę to stwierdzenie należy odrzucić wstępne zastrzeżenie rządu.

II. ZASTOSOWANIE ART. 41 KONWENCJI

43. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

WYROK W SPRAWIE PŁONKA PRZECIWKO POLSCE

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie...”

A. Szkoda

44. Skarżąca żądała 200,000 euro (EUR) z tytułu poniesionej szkody niemajątkowej.

45. Rząd sprzeciwił się żądaniu.

46. Trybunał uznaje, że skarżąca musiała odczuwać frustrację i mieć poczucie niesprawiedliwości. W związku z tym przyznaje jej kwotę w wysokości 2,000 EUR.

B. Koszty i wydatki

47 Skarżąca nie żądała zwrotu kosztów i poniesionych wydatków.

C. Odsetki za zwłokę

48. Trybunał uznaje za właściwe, aby odsetki za zwłokę zostały ustalone zgodnie z marginalną stopą procentową Europejskiego Banku Centralnego plus trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYN TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Dolączy* zastrzeżenie wstępne rządu do meritum skargi i uznaje skargę za dopuszczalną;
2. *Uznaje*, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w zw. z art. 6 § 3 (c) Konwencji i oddala wyżej wskazany zarzut wstępny;
3. *Orzeka*:
 - (a) że pozwane Państwo ma wypłacić skarżącej, w terminie trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się ostateczny zgodnie z art. 44 § 2 Konwencji, kwotę 2,000 euro z tytułu szkody niemajątkowej, która zostanie przeliczona na złote polskie według kursu z dnia uregulowania należności, powiększoną o jakikolwiek podatek, który może zostać pobrany;
 - (b) od wygaśnięcia powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty płatne od tej sumy będą zwykłe odsetki według marginalnej

WYROK W SPRAWIE PŁONKA PRZECIWKO POLSCE

stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego plus trzy punkty procentowe;

4. *Oddala* pozostałą część roszczenia skarżącej o zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie dnia 31 marca 2009 r., zgodnie z Regulą 77 § 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Lawrence Early
Kancierz

Nicolas Bratza
Przewodniczący